

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної

Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

УДК 373.3.015.31:305

на тему: **«ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»**

Студентки 2 курсу МАП групи
Освітньої програми: Початкова освіта
Спеціальності: 013 Початкова освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Мідяна Марина Ігорівна
Науковий керівник:
Олійник Н. А., кандидат
педагогічних наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2022 рік

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Дефінітивний аналіз основних понять дослідження.....	7
1.2. Гендерний підхід в освіті як площина для виховання культури гендерних відносин у молодшому шкільному віці	23
1.3. Особливості виховання культури гендерних відносин у дітей молодшого шкільного віку.....	29
1.4. Діагностика рівня сформованості культури гендерних відносин у молодших школярів.....	44
РОЗДІЛ II ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	52
2.1. Педагогічні умови виховання культури гендерних відносин у молодших школярів	52
2.2. Основні напрями роботи з виховання культури гендерних відносин молодших школярів у практиці використання вчителів початкових класів.....	62
2.3. Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів засобами української народної творчості.....	74
Висновки.....	82
Список використаних джерел.....	85
Додатки.....	93

ВСТУП

Упровадження гендерної освіти в структуру загальної системи освіти, що здійснюється останні десятиріччя у зв'язку з вибором демократичного шляху розвитку українського суспільства та побудови гендерно паритетного соціуму, передбачає формування гендерної культури у підростаючого покоління, показником якої є «такий рівень громадянської свідомості, де успішно відтворюються демократичні ціннісно-нормативні уявлення, забезпечується підтримка гідності кожної людини незалежно від статі» [16, с.48].

Саме гендерна освіта та виховання впливають на формування гендерної ідентичності, розширюють гендерні уявлення, сприяють вивченню природи гендерних стереотипів, гендерних ролей, гендерних підходів, акцентують на різноманітності самореалізації особистості незалежно від статі й змінюють акцент зі статі на особистість, генеруючи таким чином відповідний рівень культуру гендерних відносин.

Упродовж останнього часу в Україні значно активізувалися наукові пошуки, спрямовані на дослідження гендерних проблем. У Законі України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012 р.), Законі України «Про збереження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) та Наказі Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.) значну увагу приділено вимогам забезпечення рівних прав та можливостей школярів обох статей. Питання гендерних відносин Організація Об'єднаних Націй визначає однією з головних проблем ХХІ століття. Сучасна освіта стає сферою послуг і спрямовує свої ресурси на розвиток моральності особистості, формування успішної людини з урахуванням гендерної рівності.

Переосмислення традиційних, зазвичай стереотипних уявлень про соціальну роль жінок та чоловіків з огляду на нові соціально-економічні умови має актуально-перспективний характер для прогресивних змін сучасної системи вітчизняної освіти та необхідності формування культури гендерних відносин, що характеризуються відвертістю, довірою, приязню, повагою та гуманним ставленням до представників протилежної статі. Основи культури гендерних відносин повинні закладатися ще в початковій школі.

Проведений науковий пошук засвідчує, що питання виховання культури гендерних відносин у молодших школярів досліджувалися за такими напрямками: теоретико-методологічні основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, С. Беляєв, І. Гавриш, В. Давидов, О. Савченко, Л. Петриченко, Ю. Шаповал); проблеми гендерного виховання (І. Бондаревська, О. Любарська, Н. Олійник, С. Юдіна); гендерні питання у підготовці майбутніх фахівців (В. Агеєва, М. Богачевська-Хом'як, М. Воровка, О. Горошко, О. Ільїна, В. Кравець, Л. Міщик, Л. Смоляр, В. Хрисанова); проблеми підготовки майбутніх учителів до гендерної освіти й виховання молодого покоління (Л. Булатова, Т. Голованова, Т. Дороніна, О. Кікінежді, Б. Ковбас, О. Луценко, І. Мунтян, І. Харченко).

Велике коло наукових досліджень із гендерних питань показує багатоплановий характер проблеми та свідчить про наявність у масовій свідомості ключових характеристик гендерних відносин. Актуальність проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів обумовлюється рядом *суперечностей* між: сучасними потребами суспільства у сформованій культурі гендерних відносин у молодших школярів; потребою в активних формах та методах виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; недостатньою організацією вчителями початкових класів виховання культури гендерних відносин.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість обумовили вибір теми дослідження: **«Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів»**.

Об'єкт дослідження – процес виховання культури гендерних відносин молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання культури гендерних відносин молодших школярів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та визначенні напрямів роботи з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів у практиці використання вчителів початкових класів.

Відповідно до мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати дефініцію основних понять дослідження стан проблеми виховання культури гендерних відносин молодших школярів.
2. Визначити сучасний стан сформованості культури гендерних відносин молодших школярів.
3. Обґрунтувати педагогічні умови виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.
4. Схарактеризувати напрями роботи з виховання культури гендерних відносин молодших школярів у практиці використання вчителів початкових класів.

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження**: *теоретичних*: аналіз філософської, педагогічної та психологічної літератури з метою вивчення стану розробленості проблеми дослідження; порівняння, систематизація, зіставлення та узагальнення здобутої інформації з метою обґрунтування педагогічних умов виховання культури гендерних відносин у молодших школярів;

- *емпіричних*: діагностичних (анкетування, спостереження, співбесіди, самооцінка) з метою виявлення рівня сформованості виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; педагогічний експеримент (констатувальний етапи) – для визначення педагогічних умов;

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано педагогічні умови виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, які включають: створення вільного від гендерних стереотипів гендерно-чутливого освітнього середовища; залучення молодших школярів до участі у позаурочній діяльності, з використанням гендерно-орієнтованих форм виховної роботи.

уточнено:

- критеріїв сформованості виховання культури гендерних відносин у молодших школярів через конкретизацію їх показників: когнітивний (передбачає наявність у дітей молодшого шкільного віку системи гендерних знань, соціальних уявлень і системи цінностей особистості); аксіологічний (свідоме визнання доцільності ідей гендерної рівності, цінності кожної особистості і її самореалізації, незалежно від статевої належності); поведінковий (вияв щирої поваги до особистості, демонстрацію досвіду егалітарної поведінки з людьми протилежної статі в різних ситуаціях (навчальних, ділових, сімейно-побутових і т. ін.); умінням безконфліктного спілкування).

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні педагогічних умов виховання культури гендерних відносин у молодших школярів в практику роботи закладів загальної середньої освіти; виокремлені напрямів роботи з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась протягом 2022 р. на базі Опорного ЗЗСО I-III ступенів №6 Жмеринської міської ТГ Вінницької області. В експерименті брали участь 25 учнів 4 класу.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання

дитини з особливими освітніми потребами». (17 листопада 2021 р. Вінниця); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (6 липня 2022 р. Вінниця).

Результати дослідження висвітлені у таких публікаціях:

1. Мідяна М. І. Розвиток комунікативних навичок молодших школярів з розладами спектру аутизму. V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами». 17-19 листопада 2021 р. Вінниця., 2021. С. 176-178.

2. Мідяна М. І. Вплив освітнього процесу на формування гендерної орієнтації молодших школярів. матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» 6 липня 2022 р. Вінниця, 2022. . С. 365-368.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (7 параграфів), висновків, списку використаних джерел (69 найменувань) та 5 додатків на 10 сторінках. Загальний обсяг дипломної роботи – 103 сторінок, із них основного тексту – 92 сторінок.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове роз'яснення проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів шляхом теоретичного обґрунтування, практичної реалізації та перевірки педагогічних умов її формування. Досягнута мета дослідження, вирішені завдання та підтверджена гіпотеза стали підставами для формулювання таких висновків.

Реалізація гендерного підходу в змісті освіти закладів загальної середньої освіти дозволяє виділити такі його особливості: гендерна нерівність у змісті шкільної навчальної літератури; гендерні стереотипи; форми взаємин у класі, що проявляються в перевазі однієї статі над іншою.

Гендерна проблематика недостатньо відображена в освітніх стандартах, навчальних посібниках, що не впливає на ефективність виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

У процесі аналізу літературних джерел було з'ясовано суть основних понять дослідження: «гендер», «культура», «гендерна культура», «культура гендерних відносин», що дало можливість виокремити зміст поняття «культура гендерних відносин молодших школярів». Культурою гендерних відносин молодших школярів визначено як сукупності знань, форм мислення, способів діяльності з урахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти, що спираються на накопичені суспільством статево-рольові цінності гендерної культури.

У процесі експериментальної перевірки виховання культури гендерних відносин у молодших школярів було визначено критерії та показники: *когнітивний* (передбачає наявність у дітей молодшого шкільного віку системи гендерних знань, соціальних уявлень і системи цінностей особистості); *аксіологічний* (свідоме визнання доцільності ідей гендерної рівності, цінності кожної особистості і її самореалізації, незалежно від статевої належності); *поведінковий* (вияв щирої поваги до особистості,

демонстрацію досвіду егалітарної поведінки з людьми протилежної статі в різних ситуаціях (навчальних, ділових, сімейно-побутових і т. ін.); умінням безконфліктного спілкування). Доведено необхідність виділення трьох рівнів сформованості: низький, середній, високий.

За результатами експерименту було з'ясовано, що впродовж традиційно організованої системи підготовки, не спрямованої на реалізацію ідеї виховання культури гендерних відносин учнів початкових класів формується стихійно, виявляючись переважно лише на низькому (51,3%) рівні, що негативно впливає на ефективність їхнього особистісного зросту, а також міжособистісної взаємодії з представниками своєї та протилежної статей.

Обґрунтування теоретичних засад педагогічних умов виховання культури гендерних відносин у молодших школярів було здійснено спираючись на дослідження досвіду впровадження гендерного підходу у національний простір початкової освіти, що дозволило визначити наступні педагогічні умови: створення вільного від гендерних стереотипів гендерно-чутливого освітнього середовища; залучення молодших школярів до участі у позаурочній діяльності, з використанням гендерно-орієнтованих форм виховної роботи.

У результаті теоретичного аналізу було доведено, що виховання культури гендерних відносин молодших школярів як феномен їхнього духовного світу – це особливий спосіб оформлення ними своєї життєдіяльності, зумовлений їхнім прагненням до максимальної реалізації своїх сил і здібностей як представників певної соціальної статі, що проявляється через комплекс інтелектуальних і поведінкових характеристик їхньої особистості, заснованих на знанні основ гендерної теорії.

Вище названі педагогічні умови стали підґрунтям для вивчення основних напрямів роботи з виховання культури гендерних відносин молодших школярів. Це робота з дітьми (ігри: дидактичні, сюжетно-рольові, настільні; проєкти, Lego-цеглинки, квести, фото колажі); робота з

педагогами (семінари, наради, круглі столи, тренінги); робота з батьками (батьківські збори, конкурси, консультації, акції, тренінги).

Велике значення у вихованні культури гендерних відносин має українська народна творчість. Саме через українські казки, легенди, приказки, прислів'я молодші школярі мають змогу усвідомити, що таке гендерні стереотипи. Гендерні стереотипи є складовими культурних стереотипів і виконують структуруючу, схематизуючу роль в осмисленні духовної культури народу, а також формують хибні уявлення завдяки високому ступеню спрощення та схематизації, недостатній інформативності, відсутності критичного аналізу розвінчуванні їх усталеності та звичаєвості. В українських казках, прислів'ях є достатньо зразків егалітарної міжстатевої взаємодії, тому суттю виховання культури гендерних відносин учнів молодшого шкільного віку є рівноцінне представлення чоловічого та жіночого поглядів, зближення рольових моделей чоловіків та жінок.

Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Потребують подальшого обґрунтування педагогічні умови виховання культури гендерних відносин здобувачів основної школи; розроблення дистанційних форм гендерної освіти.

Список використаних джерел

1. Артем'єва О. О. Гендерні дослідження в контексті постнекласичної раціональності: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.09 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2008. 21 с.
2. Архипова С. П., Байдюк Н. В. Гендерні взаємини як сфера професійної діяльності соціального педагога. Вісник ЛНПУ ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Держ. закл. «Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2010. Вип. 196. С. 154–161.
3. Байдюк Н. В. Місце і роль осередку гендерної освіти у освітньовиховному просторі вищого навчального закладу. Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: КНВЗ «Херсон. акад. неперервної освіти», 2016. Вип. 29. С. 96–101.
4. Безкоровайна О.В. Теоретико-методичні засади виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2010. 460 с.
5. Бондар В. І. Дидактика : підручник. Київ: Либідь, 2005. 264 с.
6. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Запоріжжя, 6 груд. 2019 р. Запоріжжя : МЦНД, 2019. Т. 3. С. 115–117. ЕОІ 10.11232/06.12.2019.v3.10
7. Бондарчук А., Вихор С., Кравець В., Мозгова Л., Терзі П., Яценко Л. Гендерна психологія : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2011. 248 с.
8. Васильченко О. І. Формування гендерної культури студентів університету. Педагогіка вищої школи в 21 столітті: сучасний стан, перспективи розвитку : матеріали доп. на міжнар. наук.-практ. конф., 21–26 травня 2010 р. / за заг. ред. проф. Л. М. Голубенко, проф. О. С. Цокур. Одеса : ВМВ, 2010. Ч. 2. С. 116.

9. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. Тернопіль, 2006. 272 с.

10. Воровка М. І. Історіографія теорії та практики розвитку гендерної культури студентства. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2018. Вип. 60. Т.1. С. 17-22.

11. Воровка М. І. Розвиток гендерної культури студентства у фокусі історико-педагогічного дослідження : монографія. Мелітополь, 2019. 410 с. 39.

12. Воронина О. А. Словарь гендерных терминов. URL : <http://www.owl.ru/gender/010.htm> (дата звернення : 15.02.2020).

13. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти України: досвід та кращі практики Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ВНЗ 2012-2014 роки.Регіональне представництво Фонду імені Фрідріха Еберта. Бібліотека. URL: <http://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/11251.pdf> (дата звернення: 18.10.2021).

14. Всеукраїнська Мережа осередків гендерної освіти : сайт. URL: <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/pro-nas> (дата звернення: 20.10.2017).

15. Гендерні дослідження: прикладні аспекти : монографія / ред. Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, В. П. Кравець. Тернопіль: Наукова книга «Богдан», 2013. 442 с.

16. Гендер для медій: підруч. із гендерної теорії для журн. та ін. соціогуманітр. спец. / ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. Київ: Критика, 2017. 432 с.

17. Гендерна абетка для ОГС. Платформа «Маркетплейс» : сайт. URL: <http://cd-platform.org/library/posibniki-ta-metodiki/1714-genderna-abetkadlya-ogs> (дата звернення: 20.10.2021).
18. Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 27-29 квітня 2011 р., Тернопіль / М-во освіти і науки України, Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка ; за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011. 797 с.
19. Гендерна освіта в Україні : витоки та історична перспектива. Гендер в деталях – 19 жовтня 2017 р. URL: <https://genderindetail.org.ua/208season-topic/osvita-i-prosvita/genderna-osvitav-ukraini-vitoki-ta-istorichnaperspektiva-134196.html>
20. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні: аналітична доповідь / за ред. О. Кисельової ; Ін-т. ліберального суспільства. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf (дата звернення: 18.10.2022).
21. Гендерна психологія : навч. посіб. / уклад. О. В. Літвінова ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2010. 235 с.
22. Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 -13 груд. 2003 р. / НТУУ “КПІ”, МФВ. Київ: Фоліант, 2003. 300 с.
23. Гендерна рівність і розвиток : погляд у контексті європейської стратегії України / керівник проекту О. Пищуліна, ред. А. Чернова. Київ : Заповіт, 2016. 244 с. URL:<http://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf> (дата звернення : 15.12.2021).
24. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рек.: у 2-х ч. / за ред. О. М. Кікінеджі, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк та ін. Київ: ПРООН, 2011. Ч. I. 330с.
25. Григорович О.П., Пахальчук Н.О. Педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього вчителя початкової школи в умовах

реформування змісту освіти . Modern researches in psychology and pedagogy : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. pp. 94-111.

26. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : Академія, 2004. 308 с.

27. Говорун Т. В. Патріархальні виклики демократії гендеру. Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: гендерний дискурс: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції (Тернопіль, 5–7 жовтня 2016 р.); за заг. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 20 - 25.

28. Гончаренко О.В. Гендерна компетентність педагогічного працівника як складова його професійної компетентності // Інноваційна педагогіка: науковий журнал. Випуск 2. Том 2. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2020. С. 149–152.

29. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

30. Желанова В. В. Потенціал української народної казки в гендерному вихованні. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство. URL: dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/handle/123456789/16643.

31. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogostandartu-pochatkovoyi-osviti>

32. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>

33. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу

студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.

34. Дороніна Т. О. Проблема визначення поняття «гендерний підхід» у сучасній науці та освіті. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ». 2009. Вип. 3 (145). С. 22–27.

35. Дороніна Т. О. Теорія і практика гендерної освіти і виховання учнівської молоді в навчальних закладах України (II половина XX – початок XXI століття) : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 /Національна академія педагогічних наук України ; Інститут вищої освіти. Запоріжжя, 2012. 36 с.

36. Євтушенко І.М. Гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика дошкільної освіти». Черкаси, 2008. 24 с.

37. Ільїна О. О. Основи культури гендерних відносин молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2015. Вип. 40(93).С. 414-421.

38. Імбер В.І. Організація навчальної взаємодії викладача і студентів засобами Smartboard. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 64, № 2. С. 119-127

39. Казьмірчук Н., Яковишина М. Вивчення емоційної культури майбутніх вчителів початкових класів. New inception. Чернігів, 2021. №2. С.41 - 49.

40. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія. Тернопіль. : Навчальна книга-Богдан, 2011. 400 с.

41. Концепція Нової Української Школи : ухвалений рішенням колегії МОН 27 жовтня 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkolacompressed.pdf> (Дата звернення: 20.09.2019 р.).

42. Конституція України // UPL : <https://urist-ua.net>
43. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посібник. Тернопіль: Джура, 2003. 416 с.
44. Лунячек В. І. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі. Публічне управління: теорія та практика. 2013. 1(13). С. 155–162.
45. Матриненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка: навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 176 с.:іл.
46. Марценюк Т. Поняття гендеру, гендерної структури суспільства і гендерної нерівності. Гендерна рівність і недискримінація : посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. С. 7–25. [URL:http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3540/Martsenyuk_Gender_and_non_discrimination%20.pdf?sequence=1](http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3540/Martsenyuk_Gender_and_non_discrimination%20.pdf?sequence=1) (дата звернення : 03.12.2021).
47. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру : навч. посіб. Київ : К.І.С., 2004. С. 10–29.
48. Мельник Т.,Кобелянська Л.50/50 : Сучасне гендерне мислення : словник Київ : К.І.С., 2005. 280 с.21
49. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. К. : Вид. Дім «Слово», 2013. 328 с.
50. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2004. 19 с.
51. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі : від 25 травня 2020 року 220 №195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення : 16.07.2020).
52. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

53. Олійник Н. А. Гендерні підходи в початковій школі. Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» 4-5 лютого 2022 року. С. 99-109

54. Олійник Н. А., Імбер В. І., Білик Т. С. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 217-223

55. Олійник Н. А., Хіля А. В. Гендерні особливості сучасної освіти. матеріали The 8th International scientific and practical conference “Topical issues of modern science, society and education” (February 26-28, 2022) SPC “Sciconf.com.ua”, Kharkiv, Ukraine. 2022. С. 552-556.

56. Олійник Н. А., Білик Т. С. Гендерні підходи в початковій школі. збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції: «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» . 4–5 лютого 2022 року С. 99-103.

57. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / редкол. : В. П. Агєєва та ін. Київ: К.І.С., 2004. 536 с.

58. Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту: наказ Міністерства освіти, науки молоді та спорту України від 10.09.2009 р. № 839. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/4849/> (дата звернення : 04.12.2021).

59. Походенко С. Герої українських народних казок в архетиповій свідомості суспільства. URL: [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...1...PDF/psling_2012_9_17.pdf](http://nbnubuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...1...PDF/psling_2012_9_17.pdf).

60. Приходькіна Н. О. Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ, 2008. 22 с.

61. Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні. URL: http://gender.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=109&lang=ua(дата звернення : 14.12.2021).

62. Сагарда В., Прокопович Ю, Колесник Л. Актуальність гендерної освіти педагога. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2005. Вип.8. С. 175.

63. Семиколєнова О. «Ми – різні, ми – рівні». Основи культури гендерної рівності : навч. посіб. для учнів 9-11 класів загальноосвіт. навч. закл. / за ред. О. Семиколєнкової. 2-ге вид., виправлене. Київ : Ніка-Центр, 2010. 176 с.

64. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-zgender.net/ua/genderna-kultura.html>.

65. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка: навч.-метод. посібник. Михайло Стельмахович К.: ІЗМН, 1997. 232 с.

66. Сорочинська В. Є. Теоретичні основи гендерного аналізу в соціально–педагогічних дослідженнях і практиці. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Київ, 2006. Вип. 44. С. 97–105

67. Стратегія гендерної рівності ради Європи на 2018-2023 роки / Council of Europe; пер. з фр. URL:<https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-genderequality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення : 20.01.2021).

68. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 236 с.

69. Хрісанова С. Про права людини і гендерну соціологію.Право України. 2002. № 8. С. 98–99.

70. Яворська Н. І. Вплив молодіжної субкультури на формування гендерної ідентичності підлітків: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.05 /

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля. Луганськ, 2013. 19с.

71. Demchenko Olena, Kronivets Tatyana, Pylypenko Yaroslava, Khilya Anna. IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN EXPERIENCE OF SOCIAL INCLUSION IN THE TRAINING OF SPECIALISTS OF A SOCIO-ECONOMIC PROFILE (UKRAINIAN CONTEXT). International Scientific Conference "SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION - SIE2022". <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6876>. Vol.(2022) I. 47-56/. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6876>

72. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

73. Dmitrenko Natalia, Voloshyna Oksana, Budas Iuliia, Davydiuk Maryna, Oliinyk Nataliia (2022). Formation of teenagers' value orientations through creolized texts. Postmodern Openings. March, 2022, Volume 13, Issue 1, P. 47-659 DOI : <https://doi.org/10.18662/po/13.1/38>

74. Kruty K., Zdanevych L., Demchenko O., Demianenko O. PREPARATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS TO THE IMPLEMENTATION OF «ANJI PLAY» EDUCATIONAL PRACTICE IN THE TRAINING PROCESS DURING REFLECTION WORKSHOPS. Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування. Колективна монографія / за ред. В.М.Чайки, О.І.Янкович. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. С. 209-228.

75. The global gender gap report 2006 / Edited by R. Hausmann, L. D. Tyson, S Zahidi. Switzerland : World Economic Forum, 2006. 146 p.

76. Oseredchuk Olga, Drachuk Oleksandra, Demchenko Olena, Voitsekhivska Natalia, Sabadosh Yuliia, Sorochan Maryna. Application of

Information Technologies is a Necessary Condition for Qualitative Monitoring of Higher Education and Modernization of Educational Process. ICSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL.22 No.3, March 2022 501-509. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.3.64>

77. Roliak A., Dutka H., Mylytsya K., MatiienkoO., Oliinyk N. Problem-based learning in pedagogic tertiary education: European context through Denmark environment. Independent Journal of Management & Production (IJM&P). 2021. v. 12, n. 3, (Special Edition ISE, S&P -May 2021). s.071-084. <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v12i3.1521>

78. Provorova Y., Ivakhnenko, T.; Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. European Journal of Educational Research,. 2021. v10 n1 p275-284 <http://dx.doi.org/10.12973/eu-jer.10.1.275>